

Spomini in pričevanje na osamosvojitvene čase Slovenije

Nisem zgodovinarica, sem sociologinja in aktivna udeleženka osamosvojitvenih procesov. V času nastajanja nove države sem bila delegatka (poslanka) v družbenopolitičnem zboru republiške skupščine, kamor sem bila izvoljena na listi stranke Zeleni Slovenije. Zdaj sem sedemdesetletna gospa, moj zapis temelji na spominih, ki jih poskušam uskladiti s spomini mojih parlamentarnih kolegov iz tistega časa. Včasih ni enostavno. Skoraj vsak drugi ima svoje spomine, za katere misli, da so resnica. So pa prisotni še dokumenti, le objektivno zgodovinopisje jih mora vzeti v roke, za kar bo verjetno potrebna še kakšna generacija.

Ker dokumenti obstajajo, sem jih poskušala uporabiti za čim bolj objektivni prikaz dogodkov. K tem zapisom sem dodala moje osebne spomine in različna čustva, ki so me prevzemala ob za Slovenijo najbolj pomembnih odločitvah in dogodkih. Spomini na dogodke si ne sledijo kronološko, ampak glede na intenzivnost spominov.

Plebiscit, razglasitev rezultatov, 26. december 1990

Razmere v jugoslovanski federaciji so konec osemdesetih let postajale vse bolj nevzdržne in varianta osamosvojitve z novo ustavo je postajala vse manj realna. Demosovi poslanci smo se zato na sestanku v Poljčah, 9. novembra 1990, odločili za izvedbo plebiscita o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije; kljub nasprotovanjem in razhajanjem je bil sprejet dogovor vseh političnih strank. Tudi stare politične sile so odločitev za plebiscit formalno podprle in to soglasje pomeni višek enotnosti slovenskega naroda. Od tod tudi 26. december kot praznik samostojnosti in enotnosti.

Dan plebiscita, 23. december 1991, bo v zgodovino naroda za vedno zapisan kot poseben dan. Ob 93,2 % udeležbi se nas je kar 95 % odločilo za samostojno in neodvisno Slovenijo. Odločitev na plebiscitu pa ni imela namena le vzpostaviti

¹ V času osamosvojitve Aleksandra Pretnar

neodvisno državo. *To je bila tudi odločitev za nov družbeni red, za demokratično državo, za ustavno demokracijo in za njeno prihodnjo vključitev v evropske in transatlantske povezave.*²

Na volišča smo prihajali veseli in ponosni, se počutili pomembne, saj smo začutili, da odločamo o prelomnem dogodku. Odločitve na referendumskem listku skoraj nismo skrivali, nekateri so že na poti na volišče razlagali, da so ZA.

Najbolj mi je ostala v spominu razglasitev plebiscitnih rezultatov. Ker je bil rezultat že znan, smo delegati v poslopje skupščine prihajali polni veselja in zanosu. Z menoj se je veselil tudi moj bodoči mož z Norveške, ki je za božične in novoletne praznike prišel v Slovenijo. Zelo je bil vesel, da je lahko prisostvoval tako pomembnemu dogodku, ki mu res ne moreš biti priča vsak dan. Z menoj je odšel v skupščino, kjer je brez varnostnih pregledov in vprašanj zasedel mesto na balkonu in med odmorom posnel fotografijo. Nagelj, ki sem ga imela pripetega, hranim še zdaj. Za norveški časopis je napisal tudi prispevek o majhnem narodu iz prelepe dežele, ki se je pogumno odločil za svojo državo.

Aleksandra Pretnar v skupščini ob razglasitvi rezultatov plebiscita. (vir: osebni arhiv A. Hoivik)

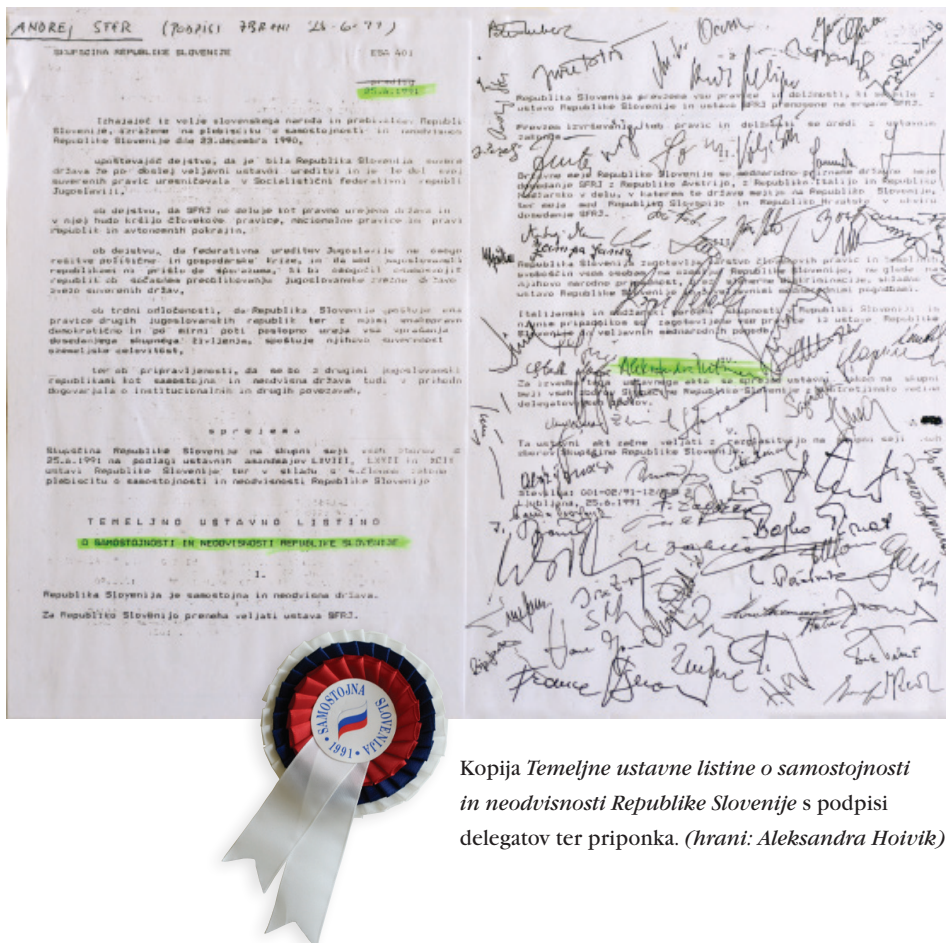
26. junij 1991: razglasili smo samostojnost

Skupščina je 25. 6. 1991 po dvodnevnem zasedanju sprejela *Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije* in ustavni zakon za njeno izvedbo ter *Deklaracijo o neodvisnosti Slovenije*. Bili so številni zapleti, od vlaganja nepotrebnih amandmajev s strani bivših družbenopolitičnih organizacij, ki so se preimenovala v stranke, do napačne zastave in prerekanj okoli blagoslova nadškofa Šuštarja, ki so mu pri blagoslovu lipe celo izklopili mikrofona.

Vzdušje na trgu pred skupščino je bilo kljub preletu letal JLA sproščeno, radostno. Kučanov govor se mi je zdel zelo dober, le ob tistem zadnjem stavku: *Nocoj so dovoljene sanje, jutri bo nov dan*, sem se zamislila. Ko sem čez nekaj ur izvedela za napad JLA, mi je bil jasen njegov pomen. Kljub mnogim citiranjem in popolnoma drugačnemu razumevanju tega stavka sem prepričana, da sem ga razumela prav. Danilo Slivnik je v svoji knjigi *Sto osamosvojitvenih dni* zapisal, da je bil pripisan v zadnjem trenutku, ko je predsednik Kučan verjetno že vedel za namero JLA.

In res je sledil nov dan. Dan, ko je JLA začela z oboroženo agresijo na komaj ustanovljeno državo. Razglasitev samostojne države za mene in večino Demosovih

2 Petrič, Ernest: Od samoodločbe do samostojne države; v posebni izdaji *Demokracije*, str. 7.

Kopija Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije s podpisi delegatov ter priponka. (hrani: Aleksandra Hoivik)

poslancev niso bile več sanje, ampak dejstvo, ki se je imenovalo samostojna država Slovenija. Treba pa jo je bilo še ubraniti. V spomin na ta dogodek hranim priponko, ki smo jo nosili delegati tisti svečani dan.

29. junij 1991: tajno zasedanje skupščine in ultimat JLA

Dva pomembnejša dogodka sta se zgodila v večernih urah. Ob 21.30 je vojska prek beograjske televizije sporočila, da je štab vrhovnega poveljstva oboroženih sil poslal slovenskemu vodstvu ultimat v 9 točkah. Med njimi tudi, da mora Slovenija umakniti vse blokade in na mejah zopet vzpostaviti režim po zahtevah zvezne vlade. Zadnji rok za izpolnitev je bil 30. junij (nedelja) do 9. ure zjutraj. Pod telegramom, ki je kmalu zatem prispel v Slovenijo, je bil podpisan Veljko Kadijević, general armade. Med delegati zaradi tega dopisa in ultimata ni bilo čutiti pretiranega strahu, ko smo ob prihodu na nujni sklic skupščine zvedeli zanj.

Trojka Evropske skupnosti in Milan Kučan ter Dimitrij Rupel, slovenska predstavnik, se je sestala v noči na 28. junij v Zagrebu, govorili so o premirju in trimesečnem moratoriju na izvajanje neodvisnosti RS. Veliko več kot o tem zagrebškem sestanku pa vemo o brionskem sestanku in deklaraciji, ko je šlo za spopad, ali bo Slovenija preklicala svojo neodvisnost ali ne. Kučanu in Ruplu ni na koncu preostalo nič drugega, kot da sta rekla, da bosta o zahtevah obvestila slovensko skupščino.

Ta se je sestala 29. junija ob 10. uri zvečer na 22. izredni seji. Sklic in zasedanje naj bi potekala v čim večji tajnosti, saj je krožila grožnja, da bo vojska poslance (takrat še delegate) »pospravila«. Načrtovan naj bi bil tudi atentat na Kučana, Janšo in Bavčarja. Obravnavali smo vsebino pogovora z evropsko trojko in razmere v Sloveniji po napadu JLA. Delegate so nagovorili ministri Dimitrij Rupel, Igor Bavčar, Janez Janša, predsednik izvršnega svet Lojze Peterle ter Milan Kučan, predsednik predsedstva. Slednji je podal izčrpno poročilo o poteku sestanka s trojico evropskih predstavnikov. Odločno smo zavrnilo ultimatum vojske.

Teh in dogodkov, ki so sledili, se spominjam takole. Obvestilo o sklicu zasedanja skupščine mi je prinesel kurir na dom, vzela sem ga zelo resno. Mami sem pustila obvestilo, da naj ne skrbi, če me nekaj dni ne bo domov, pospravila sem stanovanje in skrila kontakte v star likalnik (tak na žerjavico). Apetita nisem imela, zato mi je kasneje v kleti skupščine glasno krulilo v želodcu. Naročeno mi je bilo, naj se ob 17. uri zglašim na policijski postaji na Kidričevi cesti v Škofji Loki; obvestilo naj uničim. Očitno je bilo to zbirno mesto za delegate s škofjeloškega, saj je bil tam že Viktor Žakelj iz Žirov, delegat Socialistične stranke Slovenije. Kmalu se je pridružil še Franci Feltrin, moj kolega iz stranke Zelenih Slovenije. Očitno smo imeli določene različne čase prihoda. Brez kakšnega posebnega vznemirjenja in posebnih varnostnih ukrepov so nas policisti odpeljali na upravo policije v Kranju, in sicer v kletni del, kjer smo se, skupaj z delegati z Gorenjske, razdelili v avtobus. Bil je bolj majhen, precej star, vojaški, saj nas je med vožnjo pošteno premetavalo. Bili smo v varnostnih jopičih, na zadnjem sedelju je sedel Andrej Šter, mislim, da je bil oborožen. Zdi se mi, da smo se od Jeprce naprej peljali po stranski cesti. Vsekakor smo brez težav prispeli v skupščino, kjer se je ob 22. uri začelo izredno zasedanje. Za »dobrodošlico« so nas seznanili z ultimatom vojske.

Okolica skupščine je bila skrbno zavarovana. Kljub izrednim razmeram se je zbralo 210 od 240 delegatov. Obravnavali smo položaj po razglasitvi samostojnosti in agresiji JLA. Poročali so Kučan, Peterle, Bavčar in Janša. Med zasedanjem je prišlo do diverzantskega napada v neposredni bližini skupščine in zračnega alarma, zato nas je Bavčar zaprosil, da pohitim z odločanjem.

Okoli 1. ure zjutraj smo se zaradi zaostritve varnostnih razmer in celo možnosti letalskega napada preselili v klet skupščinskega poslopja. Tam smo se posedli po odsluženih klopih in mizah. Nekateri so dajali radikalne izjave, drugi, bledi, so molčali, tretji so hodili sem ter tja. Po kakšni uri, ko je bilo vzdušje precej turob-

no, se je s svojim šolanim glasom oglasila Darja Lavtižar Bebler in zapeli smo nekaj slovenskih, kar je dvignilo vzdušje in pregnalo porajajočo utrujenost.

Po približno dveh urah smo zasedanje nadaljevali v mali skupščinski dvorani in ga okoli 4. ure zjutraj zaključili s skoraj soglasno podporo dosedanjim dejavnostim predsedstva in vlade glede poteka razdruževanja od Jugoslavije ter sprejeli stališča glede agresije. Odločno in skoraj soglasno smo zavrnili tudi ultimati JLA.

Domov sem prišla z istim avtobusom, zelo utrujena. Ob 9. uri me je prebudil alarm, ki se je oglasil po vsej Sloveniji, saj se je iztekel ultimati vrhovnega poveljstva iz Beograda. Zdi se mi, da smo se šele takrat vsi prebivalci Slovenije zavedli, da smo v vojni. Množično in dostojanstveno jih je precej odšlo v zaklonišča. Jaz in večina prebivalcev Podlubnika smo ostali doma, saj nam je bilo jasno, da je zaklonišče pod trgovskim centrom absolutno premajhno za vse. Ogledala sem si pa kletne prostore v stolpnici, kjer sem ugotovila neprimernost za bivanje (vrata so bila železna, zračnega nobenega). Zadovoljna pa sem bila z zalogo več kot 10 let starega vina dingač.

Resnična vojna, ne film

V prvih trenutkih vojne ni teklo vse po načrtih, saj naj bi enote teritorialne obrambe z barikadami povsem blokirale vojašnico na Vrhniki in tako onemoglo prodor proti Ljubljani. Vendar so blokade hitro padale, tankovska kolona je hitro napredovala proti ljubljanski obvoznici. To je bil najusodnejši in najbolj odločilen dan za Slovenijo.

*Prvi dan ni bilo lahko, saj so morali tako poveljujoči kot enote na terenu dojeti, da gre za vojno, da je JLA agresor in je treba udariti nazaj. V vseh primerih naj bi najprej začela streljati vojska.*³

Moji spomini na četrtek, 27. junij 1991

S poslanskim kolegom Francijem Feltrinom sva se okoli ene ure ponoči vračala s slavnostne proslave na ploščadi pred skupščino. Peljala sva precej čez dovoljeno hitrost, saj sva si želela doživeti vzdušje v Loki in se pozdraviti s someščani. V bližini Lipice naju je ustavila policija. Brez kazni, zgolj z nasvetom naj varno voziva; v mestu se je glavnina ljudi že razšla. Bilo nama je žal, da sva odšla iz Ljubljane, kjer je bilo praznovanje zelo veselo, nabito s ponosom. Nekoliko razočarana sva odšla vsak na svoj dom. Zdi se mi, da sem odšla spat nekaj po drugi uri, saj sem si morala ohladiti še razbolele in vroče noge, ker sem si za tako slavnosten dogodek kupila nove čevlje, take s precej visoko peto.

Okoli štirih. me je prebudil telefon. Takoj sem vedela, da je nekaj narobe. Klical me je Ivan Borštner, ki je bil v operativnem centru pod Cankarjevim domom in mi s precej mirnim glasom rekel: *Tanki so šli na Vrhniki ven.* Vprašala sem ga, kaj

³ Slivnik, *Sto osamosvojitvenih dni*, str. 149.

naj naredim. *Pojdi v službo* (to je pomenilo na Tomšičevo, kjer je bila naša poslanska pisarna) *in pošlji to novico na vse naslove, ki jih imaš*. Takrat so bili naslovi še na listkih in v tako imenovanih adresarjih. Poklicala sem k Feltrinu domov. Julka, njegova žena, mi je povedala, da se je že ob 5. z vlakom odpeljal v Ljubljano.

Odpeljala sem se proti Ljubljani. Do Šentvida ni bilo težav, čeprav sem srečala nekaj vojaških kamionov, za katere niti nisem vedela, čigavi so. V Šentvidu sem naletela na prvo bari-

kado, bili so naši teritorialci. Vse moje dokazovanje, da sem delegatka, da grem v skupščino, ni pomagalo, morala sem zaviti desno k prvi hiši, kjer so bili že vsi budni, vendar nič panični. Drug drugega smo opogumljali, da »se ne bomo dali«. Niti pomislila nisem, da bi se vrnila v Škofjo Loko. Po stranskih ulicah sem se peš odpravila proti centru. Na cesti proti Podutiku me je dohitela katrca, v njej pa šoferka in polno štruc kruha ter dve veliki posodi za hrano. Gospa, ki je bila gostilničarka iz okolice Pirnič, je peljala zajtrk teritorialcem na Vič. Na eni od posod za hrano sem se pripeljala do Tivolija. Nekajkrat so naju še ustavili teritorialci, toda gospa je imela »papirje«. Obe sva bili zelo ponosni, da naju ni bilo strah.

Iz Tivolija sem se peš napotila proti skupščini. Bila sem besna na JLA in v podhodu sem vzela iz torbice skoraj novo šminko in na zid v podhodu napisala: *JA, pojdi V BG, NE MARAMO TE!* Uporaba besede JA in ne JLA je bila namerna, saj sem čutila, da to ni ljudska vojska, ampak vojska komunističnih vojaških diktatorjev. Šminka je bila uničena, jaz pa zelo ponosna na svoj grafit, ki je tam ostal še dolge mesece. Po vojni sem prosila prijatelja, da me je slikal ob njem.

Na Tomšičevi je bila v vratarnici prižgana televizija, ki je že prenašala grozljive posnetke, tanki so uničevali barikade z avtobusi, tovornjaki in osebnimi avtomobili. Takrat sem šele dojela, da je to prava vojna z uničevanjem in verjetno tudi smrtnimi žrtvami. Zelo sem si želela, da bi bil to zgolj film.

Do večera smo s Feltrinom in tajnico Vero, ki se je tudi prebila v službo, pošiljali preko faksa informacijo o vojni v svet. Pisarne na Tomšičevi so bile prazne. Prišla je le še Darja Lavtižar Bebler, ki ji je mož rekel, da ni nevarnosti. Popoldne je poklical Borštner in svetoval, naj odidemo domov, ker naj bi bile haubice v vojašnici v Šentvidu usmerjene na parlament. *Jeb**... haubice*. Delali smo naprej. V tistih dneh se je precej preklinjalo. Dr. Hubert Požarnik, poslanski kolega, psiholog, je za nenaden pojav takega izrazoslovja našel razlago.

Aleksandra in njen grafit v podhodu v Tivoliju.

(vir: osebni arhiv A. Hoivik)

Mohor – tragična žrtev iz Stare Loke

Sem se kdaj vprašala, če je bilo vredno ... Da, vsakič, ko sem zvedela za kakšno smrtno žrtev. Medvedjek, Brnik, Trzin ...

Najbolj pa me je pretresla smrt 17-letnega Mohorja Berganta iz Stare Loke, ki je bil ustreljen, ko je šel pogledat zavzetje vojašnice v Škofji Loki. Osamosvojitveno dogajanje ga je namreč zelo zanimalo, po pričevanju njegove mame si je zelo želel samostojne Slovenije. Po svojih močeh (z lepljenjem plakatov) je pomagal k zmagi nad JLA.

Mohorja Berganta, nadarjenega mladeniča iz moje sosesčine, osebno nisem poznala, poznala pa sem njegove sorodnike. Bilo je 28. 6. 1991, drugi dan vojne. Ko sem prišla domov, mi je sosedka Helena, Mohorjeva sorodnica, povedala, da je bil v okolici kasarne ustreljen Mohor. Že v Ljubljani sem slišala, da je v Škofji Loki umrl en civilist. Toda ko sem zvedela, da je ta civilist naš Mohor, me je hudo pretreslo in spraševala sem se, če smo se odločili prav. Če je samostojnost države vredna življenja.

Dva dni me je bilo strah, da bom morala govoriti ob njegovem grobu. Tega nisem bila sposobna, zato sem bila neizmerno hvaležna Vincenciju Demšarju, takratnemu predsedniku Izvršnega sveta Občine Škofja Loka, da je imel govor pri pogrebni maši. Nikogar ni obtoževal, niti makedonskega vojaka, ki je streljal iz strahu in ne sovraštva, in ga je tragični dogodek zelo prizadel. Celó mašo sem se spraševala, ali smo se odločili prav, je samostojna Slovenija vredna cene življenja mladega fanta. Razmišljala sem, če smo jaz in večina državljanov sposobni prenesti še vse naslednje žrtve in uničenja. Kakšna je moja odgovornost na mestu poslanke? Nekoliko sem se pomirila ob dejstvu, da smo se na plebiscitu odločili za samostojno in neodvisno državo Slovenijo v parlamentu pa potrdili, da bomo novo državo ubranili tudi z oboroženim odporom proti agresorski JLA.

Zadovoljna sem, da je Mohor ob tridesetletnici samostojne države dobil spominsko obeležje in je priznan kot civilna žrtev osamosvojitvene vojne. Še enkrat hvala staršem in družini Bergant za takega mladeniča in le oni se smejo vprašati: *Ali je bilo vredno ...*

Tistim, ki so se takrat poskrili na varno, se izogibali mobilizaciji, sprejeli pa vse dobre nove države, od legalizacije nakupa deviz do poceni odkupa stanovanj po Jazbinškovem zakonu, takim javno izražene dileme niso ravno v ponos.

Deklaracija za mir ali peticija proti slovenski vojski, februar 1991

Brez lastnih oboroženih sil bi bila naša osamosvojitve zgolj operetna. O dejanski bi lahko še naprej zgolj sanjali. Veliko je bilo namreč nasprotovanj prav ob formiranju lastne vojske. V enem od takih sem bila nekako soudeležena tudi sama in še

danes si ne morem odpustiti, zato bom to dejanje tudi opisala. Mogoče mi bo potem lažje.

V začetku leta 1991, v zaostrenih razmerah in v času pregretyh skupšćinskih razprav o proraćunu in obrambnih zakonih, je bila skoraj v tajnosti oblikovana peticija proti krepitvi slovenske obrambne moći in nastanku slovenske vojske. Imela je zelo privlaćen naslov *Deklaracija za mir*. Soustvarili so jo: Primož Bulc (SKD, podmladek), Željko Cigler (SDP), Marko Hren (NDG), Lev Kreft (SDP), Rastko Moćnik (SDUS), Dušan Plut (ZS), Mateja Poljanšek (ZS), Vika Potoćnik (LDS), Janez Sodržnik (LDS), Mile Šetinc (LDS), Jožef Školć (LDS) in Jaša Zlobec (LDS). V njej je zapisano:

*Vlaganje v vojaški kompleks je slepa ulica, ki zmanjšuje možnosti za politiko nenasilnega razreševanja politićnih sporov, znotraj posameznih držav pa pomeni stalno grožnjo demokratićni ureditvi. Slovenija se nahaja na relativno konfliktnem podroćju, ali vsaj na njegovem robu, zato lahko z odpravo vojske, z razvijanjem institucij za nenasilno reševanje sporov in miroljubno politiko pomembno prispeva k miroljubnemu razpletu odnosov v Jugoslaviji ...*⁴

In to so podpisali vsi ćlani predsedstva (Kućan, Zlobec, Plut, Kmecl) razen Ivana Omana.

Bilo je 7. februarja, ko smo Zeleni Slovenije obravnavali osnutek Zakona o varstvu narave. Na koncu nas je Dušan Plut, predsednik te stranke, pozval k podpisu deklaracije, ki naj bi bila v skladu z našim programom. Šlo je za *Deklaracijo za mir*; vsebina pa je pozivala k demilitarizaciji in enostranski razorožitvi že tako zgolj za silo oborožene Slovenije. Mislim, da jo je podpisala večina delegatov, ki smo šli skozi avlo na Tomšićevi, kjer je stala podpisna knjiga. Po stari Ljubljani sem ta večer začudena opazila bele zastave, ki so visele po nekaterih hišah, bile so celo v izložbah nekaterih trgovin.

Naslednje jutro je poslanski kolega Franci Feltrin prišel v pisarno precej razburjen in napisal izjavo, da je bil pri podpisu *Deklaracije za mir* zaveden, da je to enako izdajstvu, zato odstopa od svojega podpisa. Ponudil mi je, da izjavo, ki jo je poslal na *Delo*, podpišem tudi jaz. A je nisem. Mir in vse, kar je povezano z njim, mi je pomenilo vse.

Podpis te deklaracije mi ni ravno v ponos, saj v njej nisem prepoznala namena ovirati nastanek porajajoće se slovenske vojske. Ocenjujem, da je bil ta podpis moja najvećja napaka v celotnem politićnem delovanju.

Nekaj spominov na predvolilno obdobje

Rada pa bi obudila še nekaj spominov na dogodke, ki so sicer manj pomembni, so pa iz obdobja pred volitvami in jih pa zelo rada delim z novinci, ki se odloćajo za vstop v politiko.

⁴ Pristopna izjava k *Deklaraciji za mir*, V: *Bela knjiga slovenske osamosvojitve*, str. 613.

Dobro jutro, revščina

Novoustanovljene stranke in zveze nismo imele ne lastnih prostorov ne sredstev ne medijev, ki bi objektivno poročali in nam namenili nekaj medijskega prostora. *Dobro jutro revščina*, je bil jutranji pozdrav z Radia Slovenija. Tako imenovani Zakon o premoženju družbenopolitičnih organizacij ni bil sprejet. V predvolilno tekmo smo tako pomladne stranke vstopile in jo izpeljale s popolnoma neenakopravnih in neprimerljivih pozicij. Uspelo pa nam je nekaj odličnih potez, kot je bila npr. povezava pomladnih strank v koalicio Demos.

Prvi občinski odbor Demosa je bil v Škofji Loki

Ponosna sem, da je bil prvi občinski Demos na pobudo Ivana Omana, predsednika Kmečke zveze, in v organizaciji Alenke Potočnik Lauko in Francija Feltrina ustanovljen v nedeljo, 3. 12. 1989, po nedeljski maši, na Trati v Škofji Loki. Izjavo o tem, to je eden redkejših dokumentov o Demosu, sem zapisala jaz. Dogovarjanje o tem, da bomo nastopili na volitvah skupaj, je dva dni pred tem potekalo pri Vincenciju Demšarju v Karlovcu. Lahko bi rekla, da je Karlovc za loški Demos tisto, kar je Zminec za Demos na državni ravni. Dokument Izjava o ustanovitvi Demosa za Škofjo Loko dokazuje, da je bil loški Demos ustanovljen pred koalicio Demos na nivoju Slovenije, ki je bila ustanovljena 4. 12. 1989. Ime je predlagal Oman, ki ga je sprejel po predlogu Šinkovca in/ali Magajne. O omenjenih datumih in lokacijah ter predlagateljih imena Demos je kar nekaj različnih spominov in mnenj, zato vabilo vsem k pisanju spominov na tiste dogodke.

Transparent Volimo Demos, za boljšo prihodnost iz blaga za pižamo

Osrednja oseba predvolilnih dogodkov v Škofji Loki je bila Alenka Potočnik Lauko, ki je bila po svojih vedenjih o demokraciji in njenih institucijah daleč pred vsemi. Spomnim se, da mi je nekoč rekla, da bo treba nujno ustanoviti institucijo notariata in urediti zemljiško knjigo. Ker sem jo očitno začudeno pogledala, je dodala: ... *sicer se bomo pobili glede tega, čigavo je kaj*. Stolpnice v Podlubniku so npr. stale na zemljišču, ki je bilo v zemljiški knjigi še vedno kmetijsko zemljišče, isto stanovanje se je prodalo trem različnim kupcem in podobno.

Alenkinim idejam in energiji je bilo težko slediti. Nekega večera pred volitvami sem po sestanku na stranki Zeleni Slovenije prišla k njej domov (tam sem se tudi redno ustavljala, ko sem prihajala iz Ljubljane). Alenka, ki je bila tudi ročno zelo

Transparent iz tekstila, ki ga je izdelala Alenka Potočnik Lauko. (hrani: Aleksandra Hoivik)

spretna, je šivala pižame za sina Tamila. Na mizi so bili rdeč, rumen in zelen frotir. Nenadoma se je odločila, da bova naredili transparent za volitve. Iz omare je vzela belo rjuho, iz frotirja za pižame pa začela striči črke. To delo sem morala nadaljevati jaz, kajti ona je začela šivati črke na rjuho. Bila sem zelo utrujena, delo mi ni šlo preveč dobro od rok, veliko je bilo odpadka, predvsem zaradi črke S. Zaradi utrujenosti mi je šlo na jok, toda Alenka ni odnehala.

V prvih jutranjih urah je bil transparent z napisom *Volimo Demos, Demos za prihodnost* in lipovim listom končan. Tamil je ostal brez najmanj ene pižame, čez cesto pred Namo pa je naslednje dni vabil ročno izdelan unikatni transparent, ki ga je ponoči mojstrsko namestil Franci Feltrin. Po 30 letih mi je omenjeni transparent uspelo najti. Shranil ga je Vincencij Demšar, saj je bila verjetno njegova stranka po volitvah zadolžena za odstranjevanje plakatov v tistem delu mesta.

Vse več je bilo podpornikov

Ker ni bilo ne prostora ne denarja, smo bili člani strank odvisni od konkretne podpore naših »javnih in tajnih podpornikov«. V začetku je bilo veliko strahu celo pri tistih, ki so nas podpirali. Toda bili so tudi taki, kot je bil npr. Jože Galof, predsednik Krajevne skupnosti Trata, ki nam je zastonj odstopil prostor v krajevni skupnosti, pa prodajalka, ki nam je dovolila priklop na elektriko, pa kmet s Suhe, ki nam je posodil voz za predvolilni shod, pa tiskar, ki nam je ceneje tiskal plakate ...

Težko je bilo narediti kopije letakov, obvestil, programov, fotokopirni stroji so bili redki. V šoli, kjer sem poučevala, je bil zgolj star ciklostilni stroj v tajništvu, ki je bilo v popoldanskem času zaklenjeno. V dobrih odnosih sem bila s čistilko, zato mi je tajništvo rade volje odklepala. Razmnoževanje, kot smo takrat rekli temu, čemur pravimo danes kopiranje, je potekalo med glavnim odmorom, namesto malice, večkrat tudi na račun zamude v razred. Stroj, v katerega je bilo treba vlivati ciklostilno tekočino, se je pogosto kvaril, mečkal papir ter delal razmazane kopije. Tudi naglica je naredila svoje in nekega jutra, bilo je že blizu datuma volitev, je prišel v zbornico ravnatelj Žagar. V roki je držal letak Jožeta Pučnika s pozivom na volitve. Vprašal je, kdo je njegov lastnik. Seveda sem se javila, saj je bila lastnina več kot očitna. Toplo pa mi je bilo pri srcu, ko sem videla, da so bili

skoraj vsi sodelavci pripravljeni prevzeti odgovornost. Podporo meni in novim časom je zaznal tudi ravnatelj in zaplet končal z opozorilom: *Drugič pa iz mašine vzemi tudi original!* in se dobrohotno nasmehnil.

Vse več nas je bilo. Tudi taka drobna ravnanja so kazala, da je bilo vedno več tistih, ki so si želeli demokratičnih volitev in sprememb v družbi.

Kako so zgledale predvolilne predstavitve: Kreslin in »uranarji«

Loška koalicija Demos je zelo dobro sodelovala. Ko je zelenim ostalo lepilo, s katerim smo lepili plakate, smo ga v poznih urah odnesli k Demšarju na Kopališko, v Karlovc, saj so njegovi »krščanarji«, kot smo jih ljubkovalno in ne zaničevalno imenovali, lepili še kasneje, pozno ponoči, ko so dali otroke spat.

Skupni dogodek je bila javna tribuna z naslovom *Opozicija se predstavi* v dvorani na Podnu, ki je bila zelo obiskana. Prišli so tudi Janez Janša, Spomenka Hribar in Ivan Oman.

Odbor vsake stranke pa je imel tudi svoje prireditve, ki smo jih imenovali tribune ali shodi. Zelo dobro se spominjam predvolilnega shoda našega občinskega odbora Zelenih Slovenije. Bila sem prva govornica in to na vozu, ki sva ga s Francijem Feltrinom privlekla pred trgovino z obutvijo na Mestnem trgu. Prijazna prodajalka, ki je neuradno simpatizirala z nami, nam je dovolila priklop na elektriko v trgovini; to je bil njen prispevek k novim časom. Kljub elektriki so sledile težave z izposojenim ostarelim ozvočenjem. Trg je bil skoraj prazen, čeprav je udeležbo zagotovil takrat za Ločane še neznani Vlado Kreslin, ki je prijel z Ivanom Borštnerjem. Prišel naj bi z avtobusom, ki pa je zamujal. Ob vseh nevšečnostih in slabem obisku se me je lotevala trema, ki se je spreminila v strah, ko se je trg nenadoma napolnil z rudarji v črnih prazničnih uniformah. Bili so rudarji iz Rudnika urana Žirovski vrh, ki smo ga zeleni hoteli takoj zapreti. Glede na predhodne grožnje, da bodo »uranarji« (tako smo imenovali rudarje) obračunali z mano, bivšo Gorenjevaščanko, mi je četrtno govora »pojedlo« slabo ozvočenje, četrtno pa strah. Kljub temu je bilo vsem prisotnim jasno, da želimo Zeleni Slovenije zapreti rudnik in po njihovem mnenju odvzeti kruh rudarjem in njihovim družinam. Po tem dogodku sem za nekaj časa prenehala hoditi na obisk k moji bivši sosedi Pavli v Gorenjo vas.

Shod se je končal pri Blažu Ogorevcu v Blaževi ulici, kjer je precej ideološko raznolika družba zaključila, da bo Slovenija po volitvah svobodna, zelena in pivcem piva prijazna država.

Na koncu: Ponosna sem, da sem bila zraven

Opisala sem tiste dogodke, ki sem jih bila najbolj vesela, dejanja, na katere sem najbolj ponosna, a tudi tistega, kjer mi ni uspelo.

Prav bi bilo, da se vlogo Demosa kot zmagovite koalicije kot tudi vlogo opozicije v osamosvojitvenem procesu na podlagi dokumentov in z objektivnim pristo-

pom zgodovinarjev zapiše. Vključi naj se tudi v učni program, da ne bodo védenja o teh dogodkih posredovana zgolj iz zapisov *Babica mi je povedala*.

Omalovaževanje slovenske osamosvojitve, ki se je pojavilo s strani bivše vlada-joče elite, traja vse do današnjih dni: od obtožb o trgovini z orožjem do tako imenovanih izbrisanih in izjav, da je osamosvojitev razdelila prej enoten slovenski narod. Njeni akterji postajajo z vsakim letom glasnejši, blede pa spomin generaci-je, ki je osamosvojitev neposredno doživela.

Tudi jaz se je spominjam vse manj, vse manj natančno. Dogodki in razmere iz tega zapisa pa so del mene, z lahkoto jih obnovim sredi noči.

So obdobja in okoliščine, ko hočejo biti vsi osamosvojitelji, in obdobja in razmere, ko smo za vse slabo krivi tako imenovani osamosvojitelji.

Sama sem tudi po 30 letih ponosna in vesela, da sem bila zraven.

VIRI IN LITERATURA:

Bela knjiga slovenske osamosvojitve. Ljubljana : Nova obzorja, 2013, 684 str.

Hoivik, Aleksandra, v času zapisov Pretnar, osebni arhiv, Škofja Loka.

Skupščinski koraki k samostojni državi : izbor iz dobesednih zapisov sej Skupščine Republike Slovenije, odločilnih za nastanek neodvisne države Slovenije v obdobju 1990–1991.

Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2008, 484 str.

Slivnik, Danilo: *Sto osamosvojitvenih dni*. Ljubljana : Delo, 1991, 224 str.

Valič Zver, Andreja: *Slovenija 30 : stali smo in obstali : 30. obletnica razglasitve in obrambe samostojne in neodvisne države Republike Slovenije*. Ljubljana : Urad Vlade RS za komunikacijo, 2021, 23 str.